

Ακαδημαϊκό έτος 2000 - 2001

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΟΠΩΣ ΔΙΑΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ
ΣΤΑ <<ΠΟΛΙΤΙΚΑ>> ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Πτυχιακή εργασία των:

1. Πετροπούλου Πενζεχρή
2. Τσοπανά Μαρία

Επιβλέπων καθηγητής:

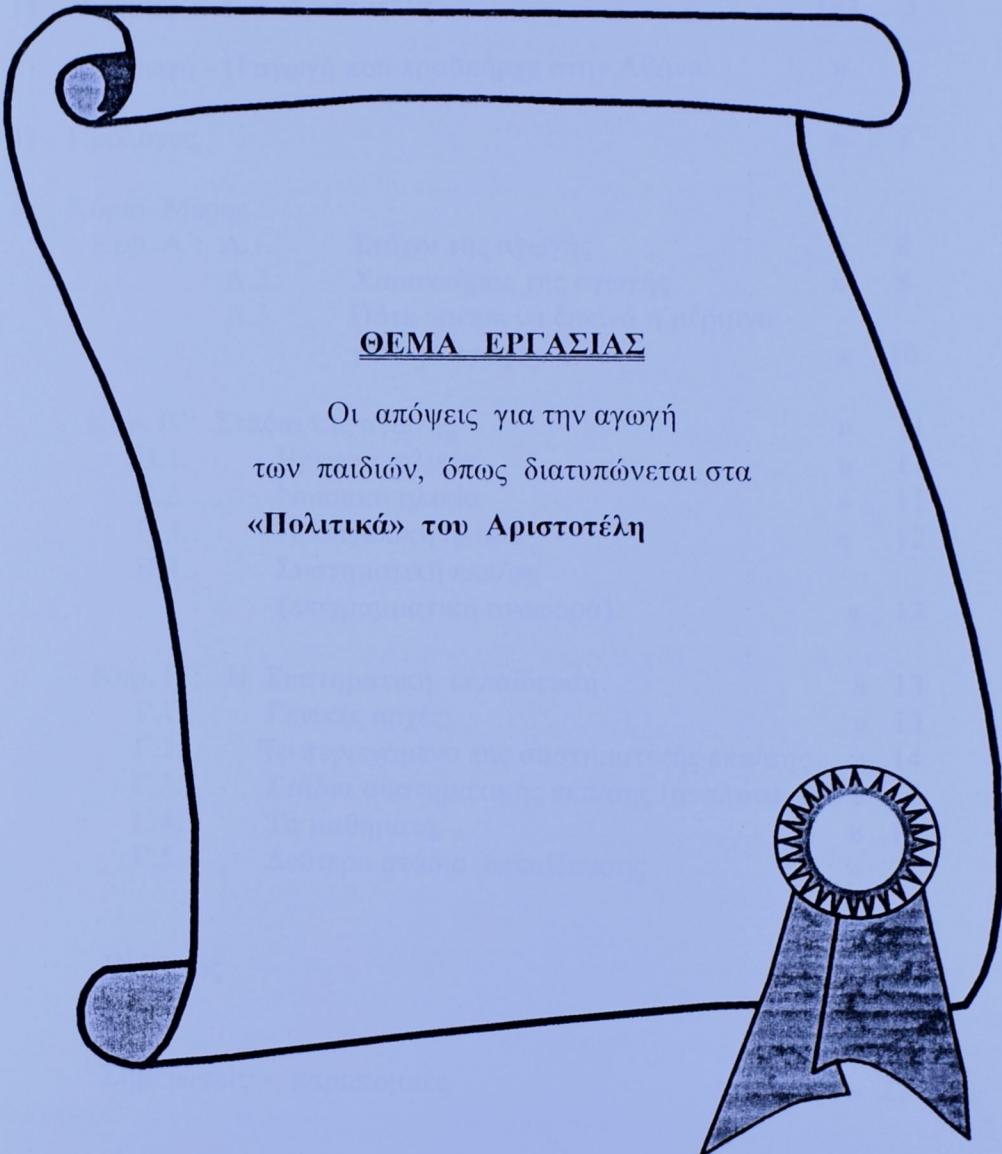
Αντώνης Ρήγας
αθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΤΥ
ΠΕΤ

Αθήνα, Ιανουάριος 2001

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι απόψεις για την αγωγή
των παιδιών, όπως διατυπώνεται στα
«Πολιτικά» του Αριστοτέλη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) Βιογραφία του Αριστοτέλη.	Σελ. 3
2) Εισαγωγή - Η αγωγή που προϋπήρχε στην Αθήνα.	» 5
3) Πρόλογος	» 7
4) Κύριο Μέρος	
Κεφ. Α': Α.1. Στόχοι της αγωγής	» 8
Α.2. Χαρακτήρας της αγωγής	» 8
Α.3. Πότε πρέπει να ξεκινά η μέριμνα για την αγωγή;	» 10
Κεφ. Β': Στάδια της αγωγής	» 11
Β.1. Βρεφική ηλικία	» 11
Β.2. Νηπιακή ηλικία	» 11
Β.3. Προσχολική ηλικία	» 12
Β.4. Συστηματική εκπ/ση (επιγραμματική αναφορά).	» 12
Κεφ. Γ': Η Συστηματική εκπαίδευση	» 13
Γ.1. Γενικές αρχές	» 13
Γ.2. Το περιεχόμενο της συστηματικής εκπ/σης	» 14
Γ.3. Στάδια συστηματικής εκπ/σης (αναλυτικά)	» 15
Γ.4. Τα μαθήματα	» 16
Γ.5. Δεύτερο στάδιο εκπαίδευσης	» 21
Επίλογος	» 22
Σημειώσεις - παραπομπές	» 23
Βιβλιογραφία	» 24

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ⁽¹⁾

Ο Αριστοτέλης, γιος του γιατρού Νικόμιαχου, γεννήθηκε στα Στάγειρα το 384π.Χ. Για τα πρώτα έτη της ζωής του οι πληροφορίες είναι ελάχιστες. Σε ηλικία δεκαεπτά ετών πήγε στην Αθήνα για να φοιτήσει στην Πλατωνική Ακαδημία. Εκεί έμεινε είκοσι χρόνια από το 367π.Χ. ως το 348π.Χ., όπου πέθανε ο Πλάτων. Τότε ο Αριστοτέλης έφυγε για την Άσσο της Τρωάδας και μετά τριετή παραμονή εκεί πήγε στη Λέσβο και στη συνέχεια στη Μακεδονία, όπου ανέλαβε τη διαπαιδαγώγηση του βασιλόπαιδα Αλέξανδρου. Όταν ο μιαθητής του ανήλθε στο θρόνο, ο Αριστοτέλης εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ίδρυσε τη σχολή του, το Λύκειον.

Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου (323π.Χ.), η παραμονή του φιλοσόφου στην Αθήνα κατέστη δυσχερής. Αναγκάστηκε να καταφύγει στη Χαλκίδα, πατρίδα της μητέρας του, όπου πέθανε το 322π.Χ.

Πνεύμα καθολικό, ο Αριστοτέλης δημιούργησε μεγάλο σε έκταση και αξία φιλοσοφικό και επιστημονικό έργο. Γνωσιοθεωρία, λογική, θεολογία, φυσική, βιολογία, ψυχολογία, ηθική, πολιτική, φιλοσοφία, αισθητική είναι οι κύριοι γνωστικοί τομείς που ερεύνησε και μελέτησε. Ο Αλεξανδρινός Έρμιππος υπολόγιζε τον αριθμό των έργων του Αριστοτέλη σε 400.

Μέχρι εμάς σώθηκαν κατάλογοι που περιλαμβάνουν 143 τίτλους έργων του. Ο Διογένης Λαέρτιος υπολόγιζε τον αριθμό των στίχων των Αριστοτελικών συγγραμμάτων σε 44 μυριάδες.

Η επίδραση του έργου του στη διαμόρφωση της παγκόσμιας σκέψης ήταν για αιώνες, και παραμένει, ισχυρή.

1. Βλέπε σημειώσεις, σελ. 23 όπου συγκεντρώνονται όλες οι παραπομπές του κειμένου.

Ο Αριστοτέλης είχε την τύχη να έχει ως διδάσκαλό του τον Πλάτωνα και ο τελευταίος τον Σωκράτη. Οι τρεις αυτοί φιλόσοφοι σημαδεύουν την ακμή της φιλοσοφικής σκέψεως στην αρχαία Ελλάδα. Αυτή η αλυσίδα από τις τρεις φιλοσοφικές μεγαλοφυίες δεν έχει το ανάλογό της στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Αριστοτέλους του τέλους του 4^{ου} αι. Βιέννη, Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΑΓΩΓΗ ΠΟΥ ΠΡΟΫΠΗΡΧΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Η παιδεία στην Αθηναϊκή πολιτεία ακολουθησε δυο φάσεις: εκείνη που ο Αριστοφάνης ονομάζει αρχαία παιδεία και αντιστοιχεί στην αρχαϊκή εποχή ως τα μέσα του Ε' αιώνος π.Χ. και εκείνη που διαμορφώνεται στο δεύτερο ήμισυ του αιώνος, με τις καινοτομίες των σοφιστικών και του Σωκράτη.

Η αρχαία παιδεία αποβλέπει στο ιδεώδες του καλού καγαθού ανδρός, δηλαδή στην άσκηση του σώματος, στην αρμονική ανάπτυξη του και συγχρόνως στην καλλιέργεια της ψυχής με την ποίηση και τη μουσική.

Ο αγαθός ανήρ είναι η ηθική όψη της αρχαίας παιδείας και ο καλός είναι η τεχνική πλευρά, η παιδεία δηλ. που επιτρέπει στον έφηβο να σμιλέψει το ίδιο του το σώμα.

Η παιδεία των σοφιστών, σε αντίθεση με την αρχαία παιδεία, θα θέσει ως αποκλειστικό στόχο τη δημιουργία ώριμων και υπεύθυνων πολιτών.

Το πολιτικό ιδεώδες είναι η αρετή του ανδρός.

Ωστόσο η νέα παιδεία θα βρει την τέλεια μορφή της στον Πλάτωνα.

Στον «Πρωταγόρα» ο φιλόσοφος εκθέτει τις απόψεις του για την αγωγή των παιδιών, καθώς και για τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος σ' αυτή μιλά για την τροφό, για τη μητέρα, για τους δασκάλους και το είδος της διδασκαλίας που πρέπει να προσφέρεται στα πολύ μικρά παιδιά και στους νέους.

Ο Αριστοτέλης, ως μαθητής της Ακαδημίας, γνώριζε καλά τις απόψεις του μεγάλου φιλοσόφου και δέχτηκε την επίδραση τόσο τη δική του, όσο και εκείνη των σοφιστών.

Η αγωγή των παίδων στα χρόνια που έζησε ο Αριστοτέλης ήταν η ακόλουθη. Ως τα επτά τους χρόνια τα αγόρια και τα κορίτσια μεγαλώνουν μαζί στον γυναικωνίτη, ακούγοντας παραμύθια και παίζοντας με ατομικά ή συμμετέχοντας σε ομαδικά παιχνίδια. Στα επτά τους χρόνια τα αγόρια με τη συνοδεία του παιδαγωγού, του πιο έμπιστου και ηλικιωμένου δούλου, πήγαιναν στο σχολείο, ενώ τα κορίτσια έμεναν στο σπίτι και μάθαιναν από τη μητέρα ανάγνωση και γραφή, μουσική και χορό, αλλά κυρίως ότι χρειάζεται μια μέλλουσα οικοδέσποινα και μητέρα.

Η εκπ/ση των αγοριών δεν ήταν δημόσια, αλλά ιδιωτική. Τα μαθήματα αποτελούσαν η ανάγνωση, η γραφή (διαρκούσαν τρία ως τέσσερα χρόνια), η αριθμητική, η γυμναστική και η μουσική.

Στη διαδικασία της ανάγνωσης και της γραφής το παιδί μάθαινε να αποστηθίζει και να απαγγέλλει στίχους από τον Όμηρο, τον Ησίοδο, το Σόλωνα και αποσπάσματα σοφών.

Η αριθμητική διδασκόταν με τη βοήθεια του αλφάβητου.

Η θέση της μουσικής όμως ήταν πολύ σπουδαία. Ο μορφωμένος άνθρωπος λεγόταν μουσικός ανήρ. Η διδασκαλία της περιελάμβανε την εκμάθηση οργάνου, το χορό και το τραγούδι. Οι νέοι αθηναίοι είχαν ευκαιρίες να επιδείξουν το μουσικό τους ταλέντο στις εορτές του δήμου.

Η διδασκαλία της μουσικής απέβλεπε στην αρμονική διάπλαση της ψυχής.

Η άσκηση του σώματος στην παλαίστρα άρχιζε αργότερα στα οκτώ ή στα δέκα χρόνια, αφού είχε προηγηθεί η φοίτηση στο γραμματιστή και στον κιθαριστή. Ο γυμναστής έδειχνε τις ασκήσεις και το παιδί γυμνό, αλειμμένο με λάδι και άμμο τις εκτελούσε με συνοδεία αυλού. Έφηβος γυμναζόταν στις παλαίστρες των εφήβων και των ανδρών, που βρίσκονταν στα δημόσια γυμνάσια. Στα δεκαοκτώ του χρόνια έδινε τον περίφημο όρκο στο ναό της Αγλαύρου και υπηρετούσε την πατρίδα για δυο χρόνια παίρνοντας συγκεκριμένη στρατιωτική εκπαίδευση.

Μετά τη στοιχειώδη εκπ/ση, ο νεαρός Αθηναίος, κατά το πρώτο ήμισυ του Ε' αιώνος π.Χ. δεν έπαιρνε καμία ανώτερη παιδεία. Κατά το δεύτερο ήμισυ όμως του αιώνα οι ορίζοντες της παιδείας διευρύνονται με τη μεταρρύθμιση που έφεραν οι Σοφιστές.

Σχολές ίδρυσαν οι Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι, ο Πλάτωνας, ο Ισοκράτης και βέβαια ο Αριστοτέλης, που ίδρυσε το «Λύκειον» ή αλλιώς την αποκαλούμενη «Περιπατητική Σχολή».

Ο Αριστοτέλης αμφισβητώντας σε αρκετά σημεία το εκπαιδευτικό σύστημα που προϋπήρχε, μελετά λεπτομερώς το θέμα της αγωγής των παιδών και προτείνει ολοκληρωμένο σύστημα αγωγής.

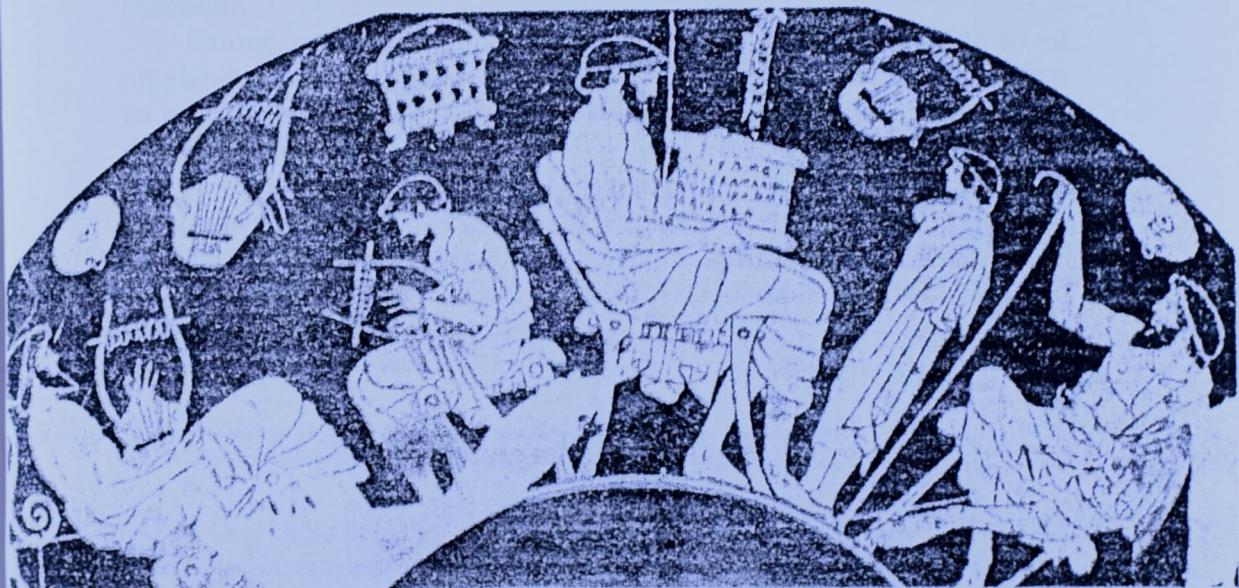
Επαναπροσδιορίζει τους στόχους της αγωγής και την τοποθετεί μέσα στα πλαίσια της άριστης πολιτείας που οραματίζεται.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι παιδαγωγικές απόψεις του Αριστοτέλη εμπεριέχονται στο μακροσκελές έργο του «Πολιτικά» και συγκεκριμένα στο Ή' και Θ' βιβλίο, που αποτελούν και το τελευταίο μέρος του έργου καθώς εκεί απότομα διακόπτεται, με αποτέλεσμα να μην κληροδοτείται σε μας η ολοκληρωμένη αντίληψη του φιλοσόφου για την αγωγή των νέων.

Ο Αριστοτέλης έζησε από το 384 ως το 322π.Χ., εποχή που ως γνωστόν σχετίζεται με την κρίση του θεσμού της πόλης-κράτους. Ο ίδιος, εναίσθητος δέκτης των μηνυμάτων αυτής της κρίσης και ακολουθώντας το παράδειγμα του δασκάλου του Πλάτωνα-που αναζητά την ιδανική Πολιτεία-αισθάνεται την ανάγκη να αναζητήσει διέξοδο στην κρίση για να εξασφαλίσει την ευτυχία της πόλης και του πολίτη.

Οι απόψεις του για την αγωγή των νέων διατυπώνονται με την ευκαιρία αυτής της αναζήτησης δεδομένου ότι η σχέση άριστης πολιτείας-άριστου πολίτη είναι αμφίδρομη: η διαπαιδαγώγηση των άριστων πολιτών στις αρχές της αρετής εντάσσεται στα πλαίσια του άριστου πολιτεύματος ενώ το άριστο πολίτευμα εγγυάται τη διαμόρφωση άριστων πολιτών.

Σχολείο στην αρχαία Αθήνα, όπως εικονίζεται σε αττικό ερυθρόμορφο αγγείο του 5^{ου} αιώνα π.Χ., που βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βερολίνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Α.1. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο σκοπός της αγωγής διατυπώνεται από τον ίδιο τον Αριστοτέλη: «Ἐπεὶ δέ τὸ αὐτὸ τέλος εἶναι φαίνεται καὶ κοινὴ καὶ ἴδια τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸν αὐτὸν ὅρον ἀναγκαῖον εἶναι τῷ τε ἀρίστῳ ἀνδρὶ καὶ τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ, φανερόν ὅτι δεῖ τάς εἰς τὴν σχολήν ἀρετάς ὑπάρχειν»². Αυτό σημαίνει πως σκοπός της αγωγής του άριστου πολίτη είναι η διαπαιδαγώγησή του στο πνεύμα των αρετών που διασφαλίζουν τον άνετο βίο στα πλαίσια του άριστου πολιτεύματος.

Οι αρετές αυτές καθιστούν τον πολίτη ικανό τόσο για την εργασία όσο και για την απόλαυση της ανάπτυξης.

Για την εργασία απαιτείται ανδρεία και καρτερία, για την απόλαυση (δηλ. την άνετη ζωή) απαιτείται σοφία, σωφροσύνη και δικαιοσύνη.

Ο Αριστοτέλης επισημαίνει ότι σε ειρηνικές περιόδους οι άνθρωποι απολαμβάνουν τα αγαθά, διατρέχουν όμως τον κίνδυνο να γίνουν αλαζονικοί, λόγω της ευδαιμονίας, άρα και ανδράποδα αυτών των αγαθών. Η σοφία, η σωφροσύνη και η δικαιοσύνη είναι οι αρετές που πρέπει να διδάσκονται στους άριστους πολίτες ώστε να είναι πραγματικά ελεύθεροι.

Επίσης, οι άριστοι πολίτες επιδιώκουν την ελευθερία τους με το να μη γίνονται δούλοι άλλων. Δεν επιζητούν να ηγούνται όλων, παρά μόνο να ηγεμονεύουν για χάρη αυτών που θα ηγεμονεύσουν ή που είναι άξιοι να είναι δούλοι.

Συνεπώς, κατά τον Αριστοτέλη, η αγωγή συναρτάται με έννοιες και αξίες όπως ανδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ελευθερία, συνδέεται δηλαδή με στόχους ευρύτερους, κοινωνικούς και πολιτικούς.

Η αγωγή εξυπηρετεί την κοινωνική ισορροπία και διασφαλίζεται την πολιτική ευδαιμονία.

Α.2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο Αριστοτέλης θεωρεί δεδομένο ότι τρία στοιχεία διασταυρώνονται και συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ατόμου: η φύση, ο λόγος και το έθος.

Διερωτάται αν στην εκπαίδευση των παίδων πρέπει να προταχθεί η λογική, «ο λόγος», ή η συνήθεια, «το έθος».

Η παιδεία συμπληρώνει αυτό που λείπει από τη φύση. Ο άνθρωπος διαθέτει από τη φύση του ορισμένα χαρακτηριστικά, σωματικά και ψυχικά γνωρίσματα, που πρέπει να τα καλλιεργήσει,, να τα αναπτύξει ή να τα τροποποιήσει προκειμένου να επιτευχθεί το έργο της κοινωνικοποίησης του. Η κοινωνική φύση του ατόμου, λοιπόν, διευρύνεται και ολοκληρώνεται με τη συστηματική εκπαίδευση.

Τα φυσικά και ψυχικά χαρακτηριστικά του ατόμου είναι δυνατό να αλλάξουν με την παρέμβαση του «έθους», επειδή έχουν επαμφοτερίζοντα χαρακτήρα» μπορούν είτε να βελτιωθούν είτε να χειροτερέψουν³.

Η συμβολή της παιδείας είναι που θα οδηγήσει σε βελτίωση αυτών των γνωρισμάτων, που θα τα μετατρέψει σε αρετές.

Ο Δ. Σακόρραφος γράφει: «Προς τας απόψεις ταύτας συντασσομένης η νέα πολιτειακή αγωγή συνιστούν ανάλογον περιορισμόν της αιθάσου παιδικής φύσεως αγωγήν, συνισταμένην αρχικώς στο έθος επιδιώκουν δημιουργίαν αγαθής δευτέρεας φύσεως»⁴.

Η λογική που αποτελεί τη συστηματική άσκηση και διδασκαλία συμπληρώνει το έργο της φύσης και της συνήθειας.

Το σκεπτικό ακολουθεί μια κλιμακούμενη πορεία: Η φύση οδηγεί στην ένωση των γονέων για να εξασφαλιστεί η γέννηση του παιδιού. Ακολουθεί η εκπαίδευση μέσα από τη συνήθεια και το έργο της αγωγή ολοκληρώνεται μέσα από το λόγο και τη διδασκαλία.⁵

Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης κατά τον Αριστοτέλη είναι διδακτό. Εξάλλου στην Ελληνική πόλη – κράτος υπήρχε ήδη μακρά παράδοση εκπαίδευσης και είχαν διαφανεί τα θετικά και αρνητικά αποτελέσματά της. Ο Σωκράτης πριν από τον Αριστοτέλη διακήρυξε ότι η αρετή είναι διδακτή. Ο Αριστοτέλης δίνοντας το δικό του περιεχόμενο στην έννοια «αρετή» θεωρεί ότι είναι διδακτή, όχι όμως ως απλή γνώση των ηθικών νόμων, αλλά ως καθημερινή άσκηση και εφαρμογή έμπρακτη, ώστε το «έθος» να γίνει «ήθος»⁶. Το έθος μετατρέπεται σε ήθος υπακούοντας στη λογική. Και οι διανοητικές όμως δυνάμεις απαιτούν καλλιέργεια ώστε να υποτάσσει ο νους τις αδυναμίες του σώματος και τις ορμές. Αυτό επιτυγχάνεται με τη διδασκαλία που οδηγεί στην ανεύρεση της αλήθειας.

Η παραγωγή και επαγωγική μέθοδος πρέπει να χρησιμοποιούνται στη διαδικασία της διδασκαλίας. Η πρώτη αποτελεί την πορεία από το γενικό στο μερικό, η δεύτερη το αντίστροφο. Ο Αριστοτέλης καλλιέργησε κυρίως την επαγωγή, οδηγήθηκε σε γενικεύσεις μέσα από πολλαπλά επιμέρους παραδείγματα, θεωρώντας πως η διδασκαλία απαιτεί χρόνο και υπομονή μέχρι να εμπλουτιστεί και να εξελιχτεί ο εμπειρικός κόσμος του διαπαιδαγωγούμενου.

Μέσα από αυτού του είδους την ερευνητική και επίπονη διαδικασία, ο Αριστοτέλης ανυψώνει την αγωγή σε επιστήμη.

«Το οξύ βλέμμα του Αριστοτέλους διέκρινε ότι η παιδαγωγία είναι επιστήμη» παρατηρεί ο Δ. Σακόρραφος.

Κι επειδή ο Αριστοτέλης εκτιμά ότι η εκπαίδευση συνδέεται στενά με την πόλη μπορούμε να πούμε ότι η «παιδαγωγία» είναι η επιστήμη πολιτική.

A.3. ΠΟΤΕ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΚΙΝΑ Η ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ

Ο φιλόσοφος δηλώνει ότι έργο της διδασκαλίας και χρέος του νομοθέτη είναι η φροντίδα του σώματος και της ψυχής των παιδιών. Κρίνει όμως ότι η φροντίδα του σώματος προηγείται και η ευθύνη του νομοθέτη για τα σώματα των παιδιών δεν περιορίζεται μόνο στην περίοδο που έπεται της γέννησης, αλλά επεκτείνεται και στο διάστημα που προηγείται της γέννησης.

Ο νομοθέτης πρέπει πρώτα απ' όλα να πάρνει μέτρα για την ομαλή τεκνοποίηση.

Οι γονείς πρέπει να ενώνονται με γάμο όταν βρίσκονται σε ώριμη ηλικία (18 ετών η γυναίκα, 37 ετών ο άνδρας), ώστε τα παιδιά που θα γεννηθούν να μην έχουν μεγάλη ή μικρή διαφορά ηλικίας με τους γονείς, αλλά και οι ίδιοι οι γονείς να είναι σε θέση να τα διαπαιδαγωγήσουν σωστά⁸.

Η απόκτηση γερών παιδιών απαιτεί από τους γονείς φροντίδα της υγείας τους και ισορροπημένη άσκηση. Στη διάρκεια της κύησης οι γυναίκες οφείλουν να μεριμνούν για την υγεία, την φυσική τους κατάσταση και τη διατροφή τους τρώγοντας τροφές πλούσιες σε θρεπτικά συστατικά.

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι το ήμερο μυαλό και το χαλαρό σώμα της μητέρας επιδρά στο έμβρυο. Γράφει χαρακτηριστικά πως «κατά την κύηση τα παιδιά απομυζούν τη ζωή από την έγκυο, όπως τα φυτά από τη γη»⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η διαπαιδαγώγηση του νέου στις αρετές, που αποτελούν τους ανώτερους στόχους της αγωγής, συντελείται προοδευτικά, κατά ηλικία, ακολουθώντας την πορεία της ωρίμανσης του νου. Για πρώτη φορά στην Ιστορία της Παιδαγωγικής διαιρείται η αγωγή σε στάδια, κατά ηλικία, από τον Αριστοτέλη.

B.1. Βρεφική ηλικία

Όπως έχει ήδη σημειωθεί πρωταρχικός στόχος της αγωγής πρέπει να είναι η διάπλαση εύρωστων σωμάτων, έργο που ξεκινά από το προγεννητικό στάδιο και συνεχίζεται σε όλα τα στάδια της αγωγής.

Στο βρεφικό στάδιο, η διατροφή με γάλα θεωρείται η καλύτερη για τη διάπλαση και ανάπτυξη του σώματος, ενώ πρέπει να αποφεύγεται το κρασί¹⁰ που προκαλεί ασθένειες¹¹. Επιπλέον πρέπει να επιτρέπονται στο βρέφος κινήσεις που δεν παραμορφώνουν το σώμα του. Θεωρεί ο Αριστοτέλης Θεμιτή τη χρήση μηχανικών οργάνων που συμβάλλουν σ' αυτό.

Συστατικό στοιχείο της αγωγής σ' αυτό το στάδιο πρέπει επίσης να είναι η διάπλαση σωμάτων ανθεκτικών στο κρύο, κάτι που αποδεικνύεται υγιεινό και ιδιαίτερα χρήσιμο στον πόλεμο.

Η σταδιακή εξοικείωση των παιδιών με το κρύο συντελεί επίσης και στη διατήρηση της φυσικής του θερμοκρασία¹².

B.2. Νηπιακή ηλικία (τριών ως πέντε ετών)

Χρέος και κύριο μέλημα του νομοθέτη πρέπει να είναι η αναζήτηση τρόπων αποφυγής της τεμπελιάς από τα νήπια. Αυτό επιβάλλεται να επιτευχθεί με την αποφυγή της βίας και των επίπονων κινήσεων.

Η κινητική ανάπτυξη και η επίτευξη της ενεργοποίησης του παιδιού είναι δυνατή με το δημιουργικό παιχνίδι που ταιριάζει σε ελεύθερους ανθρώπους. Ο Αριστοτέλης εμμένει στην παιδαγωγική σημασία του παιχνιδιού τονίζοντας ότι αποτελεί μίμηση της δραστηριότητας των μεγάλων.

Οι μύθοι και οι διηγήσεις αποτελούν επίσης μέρος του παιχνιδιού και λειτουργούν ανάλογα. Συνεπώς το νήπιο εξοικειώνεται ομαλά και ευχάριστα με τον κόσμο των μεγάλων αλλά και διαπαιδαγωγείται στο πνεύμα των μετέπειτα ασχολιών του.

Το κλάμα και οι φωνές αποτελούν φυσιολογικές αντιδράσεις και δεν πρέπει να απαγορεύονται. Τα παιδιά της νηπιακής ηλικίας αποκτούν με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα να ασκούν τα σώματά τους καθώς το κλάμα και οι κραυγές προκαλούν τέντωμα των μυών¹³, δηλαδή πολύ καλή σωματική άσκηση.

Αναφέρθηκε ήδη ότι, σ' αυτό το στάδιο, το παιδί μέσω της μίμησης αφομοιώνει τον κόσμο των ενηλίκων. Γι' αυτό δεν πρέπει να έρχεται σε επαφή με ακουστικές και οπτικές εντυπώσεις που δεν ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να αποφεύγεται η συχνή επαφή με δούλους, τα ακούσματα που περιέχουν αισχρόλογα και οι προκλητικές οπτικές παραστάσεις γλυπτών ή θεαμάτων,

Ο Αριστοτέλης προτείνει μάλιστα τιμωρία για όποιον εκφράζεται άσεμνα και απομάκρυνση των νέων από διονυσιακού περιεχομένου θεάματα¹⁴. Στην προσπάθεια του, ο φιλόσοφος, να κάνει πειστικό και παραστατικό το λόγο του, επιστρατεύει έναν χαρακτηριστικό παραλληλισμό· αναφέρει πως, όπως ο τραγικός ποιητής Θεόδωρος δεν επέτρεπε σε κανέναν θησοποιό να εμφανιστεί στη σκηνή πριν από αυτόν, γιατί ο Θεατής σχηματίζει εντύπωση για το έργο από τα πρώτα κιόλας λόγια του υποκριτή, έτσι συμβαίνει και στον άνθρωπο: «οι πρώτες εντυπώσεις είναι αυτές που το άτομο δέχεται εύκολα κι ευχάριστα, κι αυτές στη συνέχεια θα καθορίσουν την υπόλοιπη ζωή του».

B.3. Προσχολική ηλικία (πέντε ως επτά ετών)

Σ' αυτό το στάδιο πρέπει τα παιδιά ως θεατές να παρακολουθούν τα μαθήματα που θα διδαχτούν αργότερα. Ισχύουν και σ' αυτό το στάδιο οι προηγούμενες αρχές. Μέχρι αυτή την ηλικία το παιδί παραμένει στο σπίτι και ασκείται σταδιακά – χωρίς βία – στους ρόλους που θα ενσαρκώσει ως ενήλικας¹⁵.

B.4. Στάδια συστηματικής εκπαίδευσης

(γενική αναφορά)

Ο Αριστοτέλης συνεχίζοντας τη διάκριση της αγωγής των παίδων σε στάδια διακρίνει δύο επιπλέον στάδια στα οποία εντάσσει τη συστηματική εκπαίδευση: α) επτά ως δεκατεσσάρων ετών και β) δεκατεσσάρων ως εικοσιενός ετών.

Σε επόμενη ενότητα θα γίνει λόγος διεξοδικά γι' αυτές τις φάσεις της αγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Γ.1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Καθήκον κάθε πολιτείας είναι να οργανώσει τη συστηματική εκπαίδευση που αποτελεί τη βασική προϋπόθεση εξέλιξης μη της ίδιας της πολιτείας.

Η αγωγή των πολιτών συναρτάται άμεσα με το πολίτευμα, αφού, κατά τον Αριστοτέλη, το πολίτευμα αφορά και στον τρόπο ζωής. Έτσι, στις δημοκρατικές πόλεις καλλιεργείται το δημοκρατικό ήθος, ενώ στις ολιγαρχικές το ολιγαρχικό:¹⁶ «τό γάρ ἥθος τῆς πολιτείας ἐκάστης τό δίκεϊον καὶ φυλάτειν εἴωθε τὴν πολιτείαν καὶ καθίστησιν ἐξ' ἀρχῆς, οἷον τό μέν δημοκρατικὸν δημοκρατίαν, τό δ' ολιγαρχικὸν ὀλιγαρχίαν».

Είναι χαρακτηριστική η αναγνώριση της σημασίας της αγωγής στο σημείο αυτό, όταν ο φιλόσοφος δηλώνει ότι το καλύτερο πνεύμα οδηγεί σε καλύτερης μορφής πολίτευμα:

«ἀεὶ τό βέλτιον ἥθος βελτίονος δίτιον πολιτείας»

Και στα πλαίσια όμως του άριστου πολιτεύματος η παιδεία πρέπει να είναι όμοια και ταυτόχρονα διαφορετική¹⁷ κι αυτό γιατί άλλοι πολίτες προορίζονται να άρχουν κι άλλοι να άρχονται.

Οι καλοί και συνετοί άρχοντες είναι εκείνοι που έχουν μάθει να άρχονται σωστά. Κι όταν η εξουσία λειτουργεί σε όφελος του αρχόμενου τότε είναι εξουσία ελεύθερων ανθρώπων. Γι' αυτό πρωταρχικό έργο του νομοθέτη είναι η άσκηση των πολιτών στο πνεύμα της αρετής, η διαμόρφωση ενάρετων πολιτών και αρχόντων, η διαμόρφωση άριστων ανδρών μέσω της παιδείας.

Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, ο παιδαγωγός πρέπει να αναθέτει στους ελεύθερους νέους και έργα που συνηθίζουν να εκτελούν οι δούλοι. Μ' αυτό τον τρόπο ο ελεύθερος νέος συνετίζεται και μαθαίνει να πειθαρχεί.

Ανάλογα, λοιπόν, με τους διαφοροποιημένους κάθε φορά στόχους πρέπει να παρέχεται διαφοροποιημένη αγωγή στα πλαίσια της ισότητας της αγωγής.

Η απάντηση του Αριστοτέλη στο ερώτημα: «Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να αποτελεί φροντίδα της πολιτείας ή όχι;» είναι καταφατική για δυο λόγους. Ο πρώτος σχετίζεται με τις απόψεις περί «Τέλους» και ο δεύτερος με τις απόψεις περί «Όλου».

Η εκπαίδευση, που πρέπει να είναι υπόθεση της πολιτείας, διαμορφώνει, όπως προαναφέρθηκε, τους άριστους πολίτες και οι άριστοι πολίτες βελτιώνουν την ίδια την πολιτεία. Ταυτόχρονα ο πολίτης δεν πρέπει να νομίζει ότι ανήκει στον εαυτό του, αλλά στην πόλη, και οφείλει να συνειδητοποιήσει ότι η επίβλεψη του μέρους είναι φυσικό να στοχεύει στην επίβλεψη του όλου¹⁸. Στο σημείο αυτό ο Αριστοτέλης επικρίνει την εκπαίδευση της εποχής του που είναι ιδιωτική και δεν υπηρετείται ένας κοινός σκοπός που να προάγει την πόλη.

Η αγωγή, λοιπόν που δέχονται οι πολίτες δεν πρέπει να είναι ιδιωτική, αλλά δημόσια. Αναφορικά με το ποιοι θα μετέχουν σ' αυτή τη δημόσια εκπαίδευση πρέπει να σημειωθεί ότι ο φιλόσοφος κάνει λόγο για ελεύθερους πολίτες· αυτό σημαίνει ότι εξαιρεί τους δούλους, αλλά και τις γυναίκες που ως γνωστόν ήταν περιορισμένες στο σπίτι.

Γ.2. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τους προβληματισμούς του και αναζητά απαντήσεις στο θέμα του περιεχομένου της συστηματικής εκπαίδευσης.

Οι προβληματισμοί του είναι:

- α) ποιο πρέπει να είναι το περιεχόμενο της παιδείας; ,
- β) με ποιο σύστημα πρέπει να μορφώνονται οι νέοι; ,
- γ) η παιδεία πρέπει να επιδιώκει την ανάπτυξη του πνεύματος περισσότερο από την ανάπτυξη του ήθους;

Καταλήγει¹⁹, λοιπόν, στον καθορισμό των παρακάτω κριτηρίων για να προσδιορίσει το περιεχόμενο των μαθημάτων:

1. Από τα ωφέλιμα πρέπει να διδάσκουμε αυτά που είναι χρήσιμα στη ζωή: «ὅτι μέν οὖν τά ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον».
2. Από τις πράξεις άλλες ταιριάζουν σε ελεύθερους πολίτες και άλλες όχι.

Από τις ωφέλιμες που ταιριάζουν σε ελεύθερους πολίτες πρέπει να διδάσκουμε αυτές που δεν κινδυνεύουν να κάνουν βάναυσο όποιον τις διδάσκεται. Βάναυση πράξη ορίζεται εκείνη που αχρηστεύει το σώμα ή την ψυχή ή τη σκέψη ελεύθερων ανθρώπων, ώστε να μη μπορούν να επιτελέσουν τα έργα της αρετής.

Επομένως κάθε πράξη που δεν ωθεί στην αρετή δεν διδάσκεται.

3. Στους ελεύθερους πολίτες δεν πρέπει να διδάσκονται τέχνες που επιδεινώνουν το σώμα και εργασίες που αμοιβούνται, διότι αδρανοποιούν τη σκέψη προσκολλώντας την στο κέρδος.
4. Η διεξοδική ενασχόληση με κάποιες τέχνες διαστρεβλώνει το νου.

Συνεπώς, πρέπει κανείς τέτοιου είδους ελευθέριες επιστήμες να τις διδάσκεται ως ενός σημείου, χωρίς να γίνεται δεξιοτέχνης.

Όταν κάποιος εκτελεί ένα έργο ή διδάσκεται κάτι για τον εαυτό του ή για χάρη των φίλων του ή για την άσκηση της αρετής, τότε δεν διαστρεβλώνεται. Όταν όμως κάνει κάτι για χάρη άλλων σκοπών, όπως για παράδειγμα λόγω αμοιβής, τότε κάνει έργο που ταιριάζει σε δούλο.

Μ' άλλα λόγια, ο Αριστοτέλης θεωρεί πως ο ελεύθερος οφείλει να διατηρεί έναν ερασιτεχνισμό, αποφεύγοντας τον επαγγελματισμό ακόμα και σε ελεύθερες σπουδές όπως είναι η μουσική, η ζωγραφική, η λογοτεχνία.

5. Τα μαθήματα διακρίνονται σε εκείνα που μαθαίνει κανείς για τον εαυτό του, για προσωπική ευχαρίστηση και σε εκείνα που αφορούν στην εργασία, όποτε πρόκειται για μάθηση που συντελείται για χάρη άλλων. Τέτοιο μάθημα είναι λόγου χάρη, η ιχνογραφία που καλλιεργεί το αισθητικό κριτήριο και δίνει τη δυνατότητα να κρίνει κανείς τα έργα των καλλιτεχνών. Υπάρχουν όμως και μαθήματα που γίνονται για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και προσθέτουν προσωπική ευχαρίστηση. Μάθημα που χρησιμεύει στην ανάπτυξη θεωρείται η μουσική²⁰.
6. Τα μαθήματα που διδάσκουμε πρέπει να καλλιεργούν στο νέο την αίσθηση του ωραίου και την αρετή.

Συμπεραίνοντας, από τα παραπάνω αντλείται ένα γενικό κριτήριο για το περιεχόμενο της συστηματικής εκπαίδευσης των νέων:

«ὅτι μέν τοίνυν ἔστι παιδεία τις ἣν οὐχ ὡς χρησίμην παιδευτέον τούς ὑείς οὐδὲ ὡς ἀναγκαίαν ἀλλ᾽ ὡς ἐλευθέριον καὶ καλήν, φανερόν ἔστιν».²¹

Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κάποια μορφή παιδείας που πρέπει να διδάσκουμε στους γιους μας, όχι επειδή χρησιμεύει πρακτικά σε κάτι, ούτε επειδή είναι αναγκαία, αλλά επειδή αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες με σωστή αγωγή.

Γ.3. ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (αναλυτικά)

Αναφερθήκαμε ήδη ότι ο Αριστοτέλης χωρίζει τη συστηματική εκπαίδευση σε δύο στάδια. Το πρώτο ξεκινά από το έβδομο έτος και ολοκληρώνεται περίπου στην ηλικία των δεκατεσσάρων ετών ενώ το δεύτερο στάδιο ξεκινά από το δέκατο τέταρτο και ολοκληρώνεται στο εικοστό πρώτο έτος²².

Οι πληροφορίες που έχουμε αναφέρονται στο πρώτο στάδιο γιατί το έργο διακόπηκε απότομα και είναι ανολοκλήρωτο. Τα μαθήματα που διδάσκονται στο πρώτο στάδιο εκπαιδευσης είναι: η γραμματική (γραφή και ανάγνωση), η μουσική, η γυμναστική και η ιχνογραφία.

Το έργο της διδασκαλίας ανατίθεται πρώτα στον γυμναστή και μετά στον παιδοτρίβη, γιατί ο πρώτος θα φροντίσει για τη διάπλαση του σώματος (που προηγείται) και ο δεύτερος για τις πρακτικές ασκήσεις²³.

Γ.4. ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

✓ Ανάγνωση γραφή

Γίνεται μικρή αναφορά και επισημαίνεται ότι εξυπηρετούν τις βασικές ανάγκες και συμβάλλουν στην απόκτηση επιπρόσθετων γνώσεων.

✓ Ιχνογραφία

Θεωρείται χρήσιμη γιατί συμβάλλει στην εκτίμηση των καλλιτεχνικών δημιουργημάτων. Επίσης η ιχνογραφία οδηγεί στην αποφυγή σφαλμάτων που έχουν σχέση με αγοραπωλησίες οικιακών αντικειμένων.

Η μεγαλύτερη όμως συνεισφορά της στην ολοκλήρωση του ατόμου έγκειται στο ότι ευαισθητοποιεί τους ανθρώπους, τους καλλιεργεί αισθητικό κριτήριο κι έτσι μπορούν να εκτιμήσουν την ομορφιά του σώματος: «μᾶλλον δ' ὅτι ποιεὶ θεωρητικὸν τοῦ περὶ τὰ σώματα κάλλον». ²⁴

✓ Γυμναστική

Ο Αριστοτέλης αναφέρεται διεξοδικά στη γυμναστική σημειώνοντας αρχικά ότι το μάθημα²⁵ αυτό διδάσκεται επειδή συντελεί στην ανδρεία.

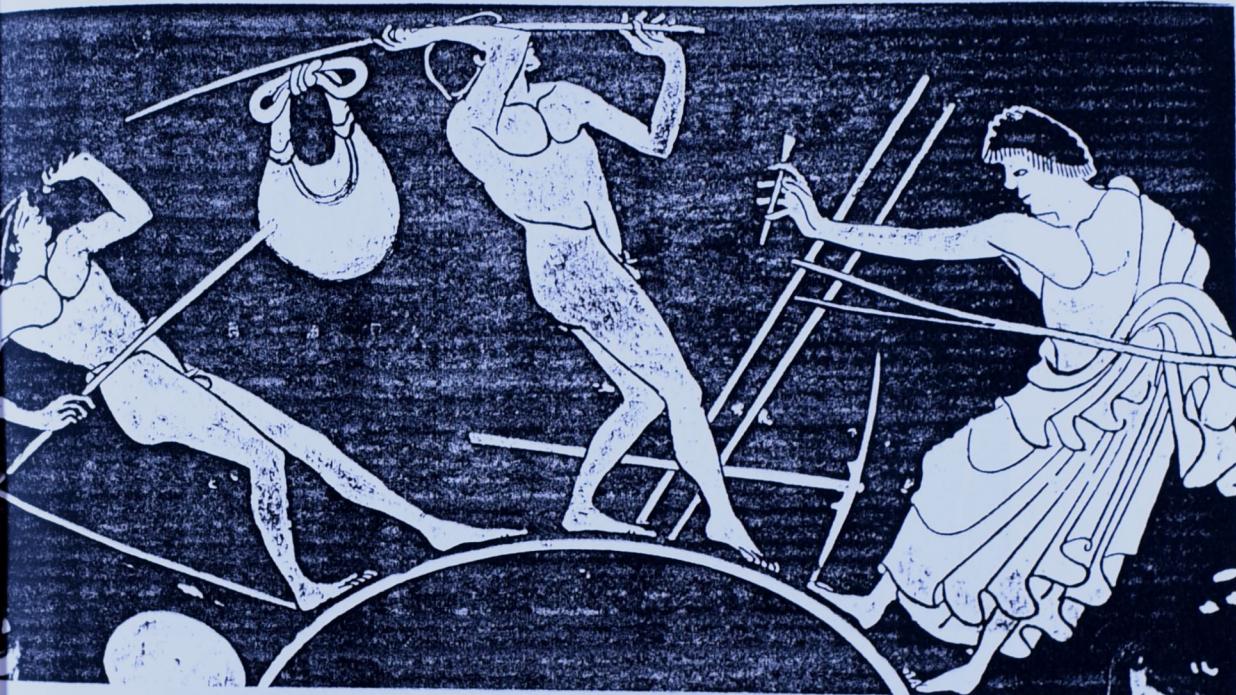
Τονίζει ότι η γυμναστική δεν πρέπει να εμποδίζει τη χάρη και την ομαλή ανάπτυξη του σώματος. Γι' αυτό άλλωστε θεωρεί πως μέχρι την εφηβεία πρέπει τα παιδιά να γυμνάζονται χαλαρά, αποφεύγοντας τις επίπονες ασκήσεις και την αυστηρή δίαιτα. Γιατί αυτή η περίοδος είναι καθοριστική για την ομαλή διάπλαση του σώματος. Επίσης θεωρεί πως ο νους και το σώμα των παιδιών αυτής της ηλικίας δεν πρέπει να υποβάλλονται ταυτόχρονα σε κουραστική αγωγή, γιατί η σωματική καταπόνηση αδυνατίζει το νου και η πνευματική κόπωση επιδρά στο σώμα.

Η κατάλληλη περίοδος για σωματική άθληση και αναγκαστική δίαιτα είναι η περίοδος της εφηβείας και εφόσον παρέλθει μια τριετία από την έναρξή της.²⁶

Πιστεύει ότι την πρώτη θέση στην αθλητική άσκηση πρέπει να κατέχουν τα ευγενή αθλήματα και όχι η «δύναμη του θεριού»: «ἔστε τό καλόν ἀλλ' οὐ τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν». ²⁷

Επικρίνει μάλιστα τους Σπαρτιάτες και άλλους λαούς του Εύξεινου Πόντου και της Μ. Ασίας ότι υποβάλλουν τους νέους σε επίπονες ασκήσεις με αποτέλεσμα να εξελίσσονται σε βάναυσους ανθρώπους, δυνατούς, ικανούς μεν να πολεμούν, αλλά όχι κατ' ανάγκη γενναίους.

Αναφέρει χαρακτηριστικά: «οὐδέ γάρ λύκος οὐδὲ τῶν ἄλλων θηρίων ἀγωνίσαιτο ἢν οὐδένα καλόν κίνδυνον, ἀλλά μᾶλλον ἀνήρ ἀγαθός», που σημαίνει πως ούτε ο λύκος ούτε κάποιο άλλο δυνατό θηρίο θα μπορούσε να αγωνιστεί για ευγενικό σκοπό, παρά μόνο ο ενάρετος άνθρωπος.

Σκηνή παλαιστρας. Οι δύο νέοι ασκούνται στο ακόντιο κάτω από την επίβλεψη του παιδοτρίβη που με το μικρό πάσσαλο στο χέρι ετοιμάζεται να σημειώσει την επίδοσή τους (Παρίσι, Petit Palais)

✓ Μουσική

Η διεξοδική αναφορά του Αριστοτέλη στη μουσική φανερώνει τη σημασία που της αναγνωρίζει στη διαμόρφωση του ενάρετου, άριστου πολίτη.

Διερωτάται²⁸ ο φιλόσοφος αρχικά, αν η μουσική αποτελεί μόρφωση, παιχνίδι ή ευχάριστη ασχολία. Για να καταλήξει στη διαπίστωση πως αποτελεί μεγάλη ευχαρίστηση κι επειδή η ευχαρίστηση είναι κοινό

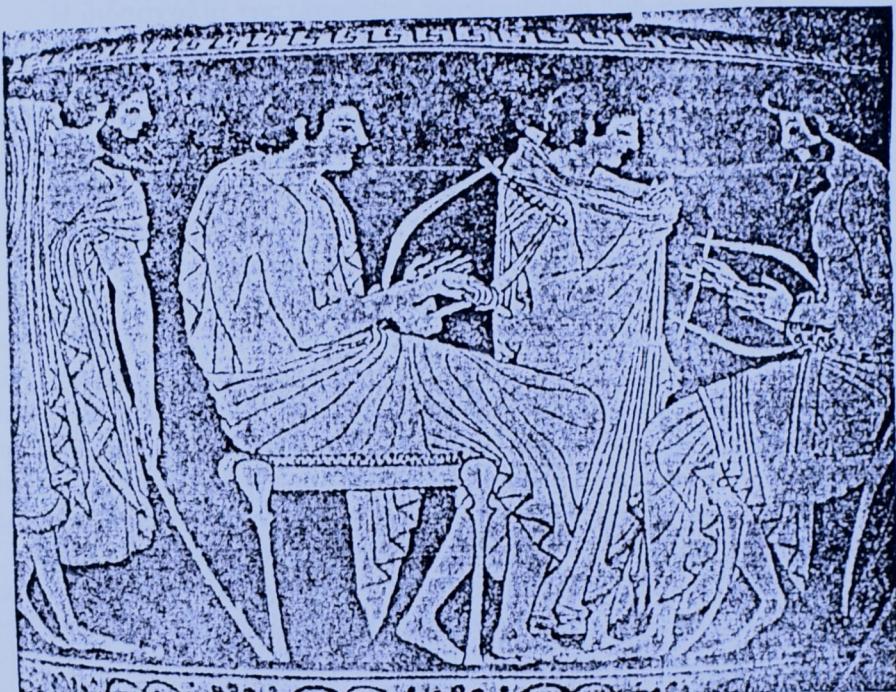
στοιχείο τόσο της διασκέδασης, όσο και της καλλιέργειας, η μουσική συμβάλλει και προωθεί τη μόρφωση συνδυάζοντας την με την ευχάριστη ασχολία.

Η μουσική είναι ευχάριστη για τους νέους, είναι όμως και χρήσιμη γιατί τους αναπαύει με τρόπο που τους γίνεται αρεστός.

Συνακόλουθα βοηθά και στη διάπλαση του ήθους και της ψυχής.

Οι μελωδίες έχουν τη δύναμη να ενθουσιάζουν και ο ενθουσιασμός είναι ψυχικό πάθος που σχετίζεται με το ήθος:

«ταῦτα γάρ διμολογούμενως ποιεῖ τας ψυχάς ἐνθουσιαστικάς, ὁ δέ ἐνθουσιασμός τοῦ περὶ τὴν ψυχήν ήθους πάθος ἔστιν». ²⁹

Μάθημα μουσικής. Λεπτομέρεια από παράσταση ερυθρόμορφης υδρίας του αγγειογράφου Φιντία, 510 – 500 π.Χ. Μόναχο, Κρατικό Μουσείο Αρχαιοτήτων.

Ο Αριστοτέλης αποδεικνύει πως η μουσική επιδρά στον ψυχικό κόσμο χαρακτηρίζοντας την «ώθηση προς πράξη». Η μουσική μπορεί να δώσει ευχαρίστηση και η αρετή συνίσταται στη σωστή αίσθηση ευχαρίστησης.

Η κατάλληλη μουσική μπορεί να συμβάλλει στην προαγωγή της αρετής, γιατί βοηθά στην παραγωγή αισθήματος ευχαρίστησης.

Ο τρόπος με τον οποίο η μουσική επιτυγχάνει το σκοπό της είναι η μίμηση. Μέσα από τις μελωδίες δημιουργείται μίμηση ποικίλων και διαφορετικών συναισθημάτων όπως είναι ο θυμός, η ηπιότητα, η ανδρεία, η σωφροσύνη και άλλα ηθικά συναισθήματα.

Οι δέκτες του μελωδικού ερεθίσματος, επισημαίνει ο Αριστοτέλης ανάλογα με τον ψυχισμό τους διαμορφώνουν και αλλάζουν διαθέσεις.

Το ύφος της μουσικής επίσης μπορεί να καλλιεργήσει το ήθος.

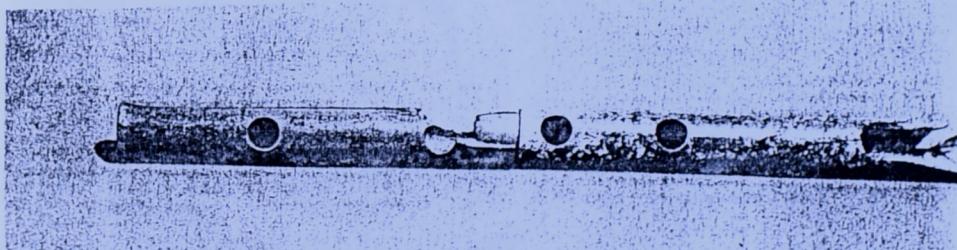
Έτσι, για παράδειγμα, από «μιξολυδικούς τρόπους»³⁰, δηλαδή λυδικές και ιωνικές θρηνητικές μελωδίες, η ψυχή συγκινείται, κλαίει και θλίβεται από δωρικές, η ψυχή γαληνεύει και από φρυγικές γεννιέται ενθουσιαστική ορμή στο άτομο.

Αποδεικνύει περίτρανα ο Σταγειρίτης φιλόσοφος πως αφού η μουσική έχει αυτή τη δυναμική της διαμόρφωσης ψυχικών καταστάσεων πρέπει να αποτελεί θεμελιώδες συστατικό της εκπαίδευσης των νέων.

Η διδασκαλία της μουσικής περιλαμβάνει δυο πράγματα, το όργανο και το ρυθμό. Για τα όργανα, ο Αριστοτέλης πιστεύει πως πρέπει να δίνεται μέσω της διδασκαλίας, η δυνατότητα στο νέο της εκμάθησης κάποιου απ' αυτά, δεδομένου ότι κι αυτό συμβάλει στη διαμόρφωση του ήθους. Τούτο επιτυγχάνεται γιατί μέσα από την πρακτική εξοικείωση με ένα μουσικό όργανο, οι νέοι αποκτούν μουσική παιδεία, είναι σε θέση να διακρίνουν και να απολαύσουν την καλή μουσική.

Επίσης, «η διδασκαλία της μουσικής πρέπει να γίνεται έτσι ώστε να μην εμποδίζεται η μετέπειτα σταδιοδρομία των παιδιών, ούτε το σώμα τους να γίνεται βάναυσο και όχρηστο για τον πόλεμο και την πολιτική, είτε για τις πρακτικές ασκήσεις του παρόντος είτε για τη μετέπειτα θεωρητική μελέτη». ³¹ Αυτό είναι δυνατό με την αποφυγή των επίπονων μουσικών επαγγελματικών αγώνων και την αποφυγή της εκτέλεσης των περιττών έργων. Η μουσική εκτέλεση που ψυχαγωγεί ακροατές δεν αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες, αλλά σε «βάναυσους χειρωνάκτες».

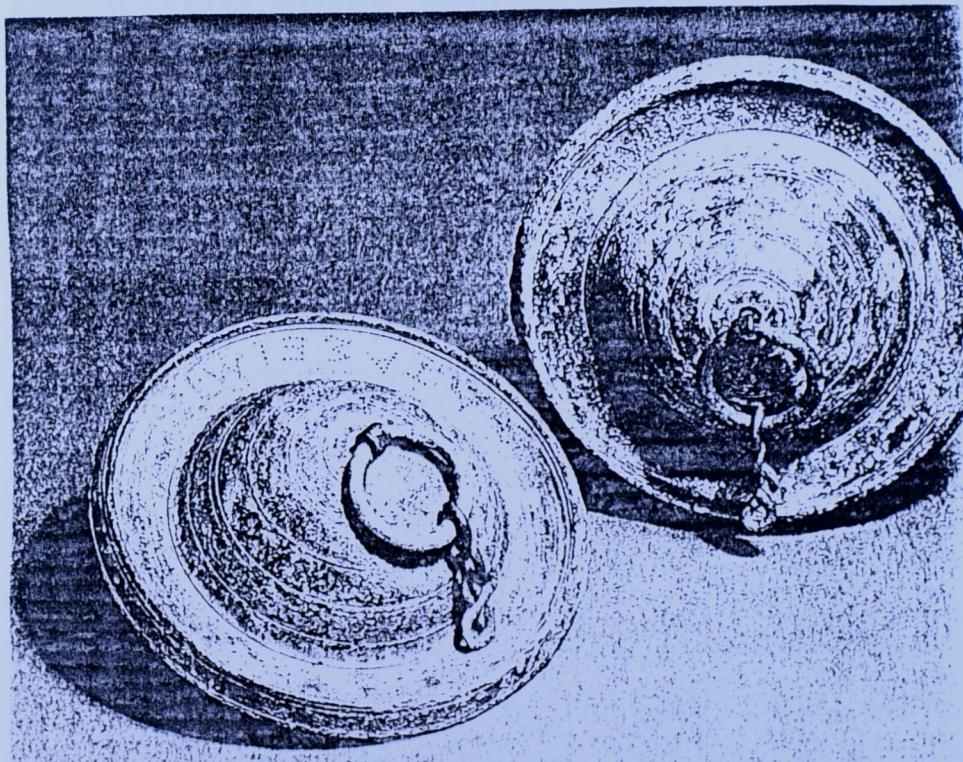
Από τη μουσική εκπαίδευση των νέων αποκλείονται κάποια μουσικά όργανα, όπως είναι ο αυλός και η κιθάρα, ενώ άλλα θεωρούνται επιθυμητά, γιατί εκτιμάται ότι διαπλάθουν καλλιεργημένους ακροατές.

Για τον αυλό γίνεται ειδική αναφορά στην οποία χαρακτηρίζεται ως όργανο όχι ηθικό, αλλά διεγερτικό: «έτι δέ οὐκ ἔστιν ὁ αυλός ἡθικόν αλλά μᾶλλον ὄργιαστικόν³²» που πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο σε τραγωδίες. Επιπλέον ο αυλός αντίκειται στην παιδεία γιατί εμποδίζει την απαγγελία, απαραίτητο συμπλήρωμα της μάθησης. Επιστρατεύει μάλιστα ο Λριστοτέλης και το μύθο που θέλει την Αθηνά να επινοεί και στη συνέχεια να απορρίπτει τον αυλό είτε γιατί την δυσανασχέτησε η ασχήμια που προκαλούσε στο πρόσωπο είτε γιατί, ως θεά της επιστήμης, εκτίμησε ότι ο αυλός δε συμβάλλει στη διάπλαση του νου.

Στην προσχολική ηλικία, ο φιλόσοφος προτείνει να έρχονται σε επαφή τα παιδιά με το κρόταλο του Αρχύτα. Έτσι μυούνται στη μουσική.

Το κρόταλο είναι ένα όργανο που είχε κατασκευάσει ο Πυθαγόρειος φιλόσοφος, Αρχύτας. Αποτελούνται από δυο μεταλλικούς δίσκους προσαρμοσμένους έτσι που με την κίνηση να κάνουν θόρυβο. Με το κρόταλο αυτό τα μικρότερα παιδιά μπορούν να παίζουν εξοικειώμενα με τη μουσική ενώ ταυτόχρονα αποφεύγεται η πρόκληση ζημιών στο σπίτι!

Ο Αριστοτέλης ασχολείται και με το θέμα των μουσικών ρυθμών διερευνώντας ποιοι ρυθμοί είναι κατάλληλοι για τη διδασκαλία των νέων.

Διακρίνει τους ρυθμούς σε ηθικούς, πρακτικούς και ενθουσιαστικούς.

Από αυτούς θεωρεί ότι για τη διαπαιδαγώγηση πρέπει να διδάσκονται οι ηθικοί και συγκεκριμένα αναφέρεται στη δωρική μελωδία. Την ξεχωρίζει γιατί της αποδίδει το σοβαρότερο ύφος και το πιο ανδρείο.

Διδάσκονται όμως και οι άλλες δυο μελωδίες. Οι χαλαρές γιατί προσιδιάζουν στη φύση των γέρων και οι νέοι θα γίνουν κάποτε γέροι.

Οι λυδικές μελωδίες διδάσκονται γιατί ταιριάζουν στη φύση των νέων χωρίς να στερούνται ήθους και κοσμιότητας. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «δῆλον <οὖν> ὅτι τούτους ὄρους τρεῖς ποιητέον εἰς τὴν παιδείαν, τό τε μέσον καὶ τὸ δυνατόν καὶ τὸ πρέπον»³³.

Η μεσότητα αντιστοιχεί στο δωρικό ρυθμό. Το δυνατόν καθορίζει πως στη μικρή όπως και στη μεγάλη ηλικία πρέπει ν' αποφεύγεται η έντονη μουσική και να προτιμάται η απαλή. Το πρέπον καθορίζει τη λυδική μουσική ως κατάλληλη για όλους.

Γ.5. ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τα μαθήματα που υποδεικνύει ως κατάλληλα στο στάδιο αυτό ο Αριστοτέλης είναι: η ρητορική, η λογοτεχνία, η πολιτική, η φυσική ιστορία και τέλος η φιλοσοφία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Αριστοτέλης, αν και δεν ολοκληρώνει το έργο του, κατορθώνει να παρουσιάσει μια εμπειριστατωμένη μελέτη για την εκπαίδευση των νέων.

Ξεκινά από τον προσδιορισμό των στόχων της αγωγής που αποτελεί τον καταστατικό χάρτη κάθε εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και στοιχείο ενδεικτικό του επιπέδου ανάπτυξης μιας κοινωνίας.

Συνεχίζει με τη χάραξη των βασικών αξόνων πάνω στους οποίους θεμελιώνεται το προτεινόμενο σύστημα αγωγής.

Ένας άξονας αφορά στο διαχωρισμό των ηλικιών σε στάδια παράλληλα παρουσιάζονται οι ανάγκες κάθε ηλικίας.

Άλλο άξονα αποτελούν οι πρωτοποριακές για την εποχή, αλλά και για κάθε εποχή παιδαγωγικές μέθοδοι που προτείνει: αποφυγή της βίας, το παιχνίδι που λειτουργεί με χαρακτήρα μαθησιακό, σύνδεση διδασκαλίας-ψυχικής απόλαυσης.

Τρίτος άξονας είναι ο καθορισμός των βασικών αρχών που πρέπει να διέπουν την εκπαίδευση εδώ εντάσσεται η πεποίθηση πως η εκπαίδευση πρέπει να είναι δημόσια αλλά διαφοροποιημένη κατά περίπτωση.

Ακολούθως ο Αριστοτέλης ερευνά σε βάθος το ίδιο το περιεχόμενο της αγωγής, αγγίζοντας ακόμη και τις λεπτομέρειες, κάνοντας συγκρίσεις και ιστορικές ή μυθολογικές αναφορές.

Έτσι ανάγει την παιδαγωγική σε επιστήμη αφήνοντας στους μεταγενέστερους ανεκτίμητη παρακαταθήκη.

Τα αιτήματα νεότερων πνευματικών κινημάτων, όπως του Διαιφωτισμού τον 18^ο αι. για γενίκευση της παιδείας, βρίσκουν την αφετηρία τους στην σκέψη του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου.

Σύγχρονές παιδαγωγικές απόψεις έχουν διατυπωθεί κάτω από την επίδραση των πάντα επίκαιρων απόψεων του Αριστοτέλη, όπως αυτές διατυπώνονται στο κορυφαίο έργο του «Πολιτικά».

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Τα βιογραφικά στοιχεία που παρατίθενται περιλαμβάνονται στην έκδοση Αριστοτέλης «Πολιτικά» εκδ. Κάκτος.
2. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1334α, 11-15
3. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1332b, 1-3
4. Δ. Σακόρραφος, «Αριστοτέλους Κοινωνιολογικαί-Παιδ/και αρχαί» σελ. 101
5. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1334b, 14-16
6. Δ. Σακόρραφος, όπου παραπάνω, σελ. 74
7. Δ. Σακόρραφος, » », σελ. 92
8. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1334b, 35-40
9. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1335α, 17-19
10. Παρατηρείται απομάκρυνση από την αγωγή της ομηρικής εποχής.
Στην ραψωδία Ι της Ιλιάδας ο Φοίνικας υπενθυμίζει στον Αχιλλέα στοργικές στιγμές από την παιδική του ηλικία μια από αυτές ήταν η προσπάθεια του παιδαγωγού να μυήσει τον ήρωα στην πόση του κρασιού.
11. Αριστοτέλης «Πολιτικά» 1336α, 5-10
12. » » 1335α, 5-20
13. » » 1336α, 20-35
14. » » 1336b, 1-25
15. » » 1336b, 35-40
16. » » 1337α, 15-20
17. » » 1333α, 1-15
18. » » 1337α, 1-20
19. » » 1337b, 1-20
20. » » 1338α, 1-30
21. » » 1338α, 30-35
22. » » 1337α, 45-47
23. » » 1338b, 5-7
24. » » 1338b, 1-2
25. » » 1337b, 27-28
26. » » 1339α, 5-8
27. » » 1338b, 30
28. » » 1339b, 10-15
29. » » 13.40α, 10-13
30. » » 13.40b, 1-2
31. » » 13.41α, 1-10
32. » » 13.41α, 21-22
33. » » 1342b, 34-35

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. Γιαννικόπουλος Α.Β. «Η εκπαίδευση στην κλασική και προκλασική αρχαιότητα» εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1989
2. Γκάθρυ Γ. «Οι Έλληνες φιλόσοφοι από το Θαλή ως τον Αριστοτέλη», εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1987
3. Μαλτέζου Αγγ. «Το ιδανικό πολίτευμα και η παιδεία κατά τον Αριστοτέλη» Φιλολογική, τέυχη 53-54, Αθήνα 1996
4. Νικολούδης Η, Αριστοτέλης Άπαντα, Τ1,2,3, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 1993
5. Πετρόπουλος Δημ. «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» τόμος Β', (σελ. 462-464), εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971
6. Ρήγα Αντ. «Παιδαγωγική επιστήμη, Τ.Α': Ιστορική θεμελίωση της Αγωγής, Αθήνα 1993
7. Σακόρραφος Δ. Αριστοτέλους Κοινωνιολογικαί-Παιδαγωγικαί αρχαί, Χανιά 1955
8. Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό λεξικό της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ, εκδ. Καπόπουλος, Αθήνα 1985

ΩΜΟΙΟΤΥΠΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' 24 - ΤΗΛ./FAX 071 - 234890
ΦΩΤΟΤΥΠΙΕΣ - ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ
ΓΡΑΦΙΚΑ ΕΙΔΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΕΣ - ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ
ΕΜΠΟΡΙΑ & ΣΕΡΒΙΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ
ΣΜΙΚΡΥΝΣΗ - ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ
ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ

Οι απόγειας πλάτην
αγωγή των παιδιών...

Πετρούπολη Η.
Τσολακίδη Μ.

8710

10205

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

* 08710 *